

גבולות של תקווה- מאת עקיבא אלדר (פורסם באינטרנט ב- 12.2.13)

כששמעתי בשבת בערב את שר החוץ לשעבר (ואולי גם בעתיד), אביגדור ליברמן, מצהיר בתוכנית "פגוש את העיתונות" בערוץ 2 שאין שום סיכוי להסכים עם הפלסטינים על גבולות קבע, ושכל שנותר לעשות זה "לנהל את המשבר", נזכרתי בילדה הקטנה מעזה, ששעה קלה קודם ישבה לידי, וצפתה בהצגת הקרקס ליד קיבוץ יקום.

כשפניה עטויות במסכה רפואית לבנה, היא יושבת בין ילדים פלסטינים אחרים שמתמודדים כל יום מחדש עם מחלות קשות ואשר הובאו לשם ליום כיף. הם ישבו לצידם של ילדים ישראלים בני גילם, וצפו בהנאה משותפת בתרגילים המשעשעים שהתרחשו מולם. לרגע נדמה היה שיש תקווה. אבל רק לרגע.

כששמעתי את ליברמן מבטל בהבל פה את התקווה לסיום הסכסוך, חשבתי על אותם ילדים וגם על יובל רוט, שהסתובב באולם גאה כטווס. יובל, שאחיו נהרג בפיגוע טרור, הוא הרוח החיה של "בדרך להחלמה" - ארגון מתנדבים ישראלי שמסיע ילדים פלסטינים לטיפולים בבתי חולים בישראל. עיני נפלו על הפלאייר בעברית ובערבית שקיבלתי בתום המופע ממתנדבי ארגון "סלאמיתכום" (תהיו בריאים). כתוב שם שהארגון הוקם במטרה לתת תקווה לחולים ולבני משפחותיהם, להעלות חיוך על פניהם ולהגשים את משאלתם.

החמלה והתקווה, כידוע, אינם יודעים גבולות, אך ללא גבולות ברורים – או לפחות חתירה מתמדת אליהם - אין תקווה. עמים הנחצים בידי גבולות תרבותיים, דתיים וחברתיים זקוקים לגבול מדיני. שום הסדר ביניים לא יוכל להיות מנוהל בין כובש לנכבש, ללא אופק מדיני. האמנם, כפי שטוען ליברמן, פתרון שתי המדינות על בסיס חלוקת הארץ בין שני העמים חדל להיות מציאותי? האם באמת אין מנוס מאימוץ הגישה של הימין הישראלי (ושל החמאס) שעלינו להסתפק בניהול הסכסוך ולהוריש את הבעיה לדורות הבאים? ובכלל, למה הפך הסכסוך הזה לאחד הארוכים בהיסטוריה המודרנית? מדוע הוא מתמשך יותר מאשר הסכסוך באירלנד, למשל, שנדמה היה כנצחי?

שאלו איראלי בספרו החדש "גבול בינינו וביניכם, הסכסוך הישראלי-פלסטיני והדרכים ליישובו" (הוצאת ידיעות ספרים) תוהה מדוע, בתקופה שברחבי העולם הולכים ונפתרים סכסוכים אחרים, הסכסוך "שלנו" לא הולך לשום מקום. אלוף משנה במילואים איראלי, שהיה מפקד חטיבת עזה, סגן המזכיר הצבאי של ראש הממשלה אהוד ברק וראש מנהלת השלום שלו, מספר כי במפגשי חברים, בהרצאות ובספורים שהוא קיים לרבבות אנשים, מכל קצווי הקשת הפוליטית, הוא שמע אותן אמירות, טענות וצידוקים, כמו, למשל: "בקמפ דייוויד ברק נתן הכול לערפאת, ובתמורה קיבלנו את האינתיפאדה השנייה"; "איך נפנה 500 אלף ישראלים שגרים בשטחים"; "נתנו להם את עזה, והחמאס הפך אותה לקן של טרור". ועוד כהנה וכהנה.

מהצד הפלסטיני שומעים טענות טיפוסיות לא פחות שמקבעות את הסכסוך לאורך כל השנים: "הציונים גרים בבתי שלנו"; "אבו מאזן נתן להם חצי ממזרח ירושלים, את הרובע היהודי והכותל המערבי, והם לא הסכימו לחתום"; "ויתרנו כבר על 78 אחוזים מפלסטין והם רוצים גם את היתר".

האמירות הללו מפגינות עד כמה כל אחד מהצדדים עיוור וחירש לעמדותיו של הצד השני, לתפיסותיו ולנִקְרִיבֵי הלאומי שלו, דבר שמגביר את המבוכה בשני הצדדים. איראלי טוען כי ניסיון להתמודד, בשלב זה, עם הנרטיבים הסותרים, ולהחיל אותם כמסגרת לדיון, גוזר מראש כישלון על המשא ומתן להסדר הקבע. תחת זאת, הוא מציע פתרונות מעשיים לסוגיות "הליבה", הכוללות הגדרה עצמית, ביטחון, ירושלים ופליטים. לדבריו, העוקץ טמון בתפיסה של משחק סכום אפס, שמדריכה רבים בשני הצדדים. הגישה הזאת, שרואה כל ויתור של האחד כרווח של השני, מוצאת את ביטויה המובהק ביותר בסוגיית הגבולות. במקום לנסות לסחוט מהזולת את המרב, מציע איראלי לאמץ גישה שרואה בהסכם שייצור מציאות עתידית יציבה וחיובית אינטרס משותף וחיוני.

כדי להגיע להסכמה בסוגיית הגבולות, על הצדדים להגיע להבנה, בראש וראשונה, על קו התייחסות טריטוריאלי. על פי גישתם של הפלסטינים, המקובלת בעולם, ובכלל זה על הליגה

הערבית וארגון מדינות האסלאם שאימץ את יוזמת השלום הערבית משנת 2002 – החלטה 242 וקווי 67 הם נקודת המוצא להסדר של שתי מדינות. ראש הממשלה אהוד אולמרט, היה הראשון (ולפי שעה- האחרון) שהסכים כי יישום החלטה 242 יהיה מבוסס על קביעת הגבול על פי קווי יוני 67 בתיקונים שיוסכמו על ידי הצדדים. הוא גם היה המנהיג הראשון שהציע פיצוי טריטוריאלי לפלסטינים בשטחים שבתוך מדינת ישראל (ראו מפות). סלע המחלוקת העיקרי בינו לבין הנשיא עבאס היה גוש אריאל-קדומים, השוכן במרחק של כ-20 קילומטר ממזרח לקו הירוק. תשעה אחוזים מהמתנחלים גרים בו על שטח המהווה 1.2 אחוזים מהגדה. בספטמבר 2008, בתום השיחות עם עבאס שנפתחו כשנה קודם לכן, בעקבות ועידת אנאפוליס, הציע אולמרט להעביר לפלסטין שטח בתחום ישראל בשיעור של 5.8 אחוזים משטח הגדה, כפיצוי על סיפוחם לישראל של 6.5 אחוזים משטחי הגדה (כ 380 קמ"ר), שבהם מתגוררים 85-87 אחוזים מהישראלים שחיים מעבר לקו הירוק. פתיחת מסדרון יבשתי בין עזה לגדה אמורה הייתה לפצות את הפלסטינים על היתרה. עבאס הציע חילופי שטחים בשיעור של שני אחוזים בלבד, דבר שהיה מאפשר לישראל לשמור בריבונותה 70-75 אחוזים מהישראלים המתגוררים מעבר לקו הירוק, בלי מעלה אדומים וגוש אריאל- קדומים.

ממשלת נתניהו דבקה בגישה הישראלית הישנה, שלפיה השטחים שישראל תפסה במלחמת '67 אינם שטחים כבושים, מאחר שאין שם ריבונות של מדינה אחרת. על פי אותה גישה, לפלסטינים אין זכויות יתר על השטחים שמעבר לקו הירוק וההתנחלויות הן חוקיות למהדרין. "הגושים" שנתניהו מבקש להשאיר בשליטת ישראל- אזרחית ו/או צבאית- כוללים את בקעת הירדן ושטח E1 שבין מעלה אדומים לירושלים, ומקיפים לבדם יותר משליש מהגדה. נתניהו מגנה את מה שהוא מכנה "הוויתורים מרחיקי הלכת של אולמרט", ודוחה את האפשרות של מתן פיצוי טריטוריאלי לפלסטינים בעבור "הגושים". הוא לא טרח אפילו להגיב על המסמכים שהפלסטינים הציגו אשתקד בפני הקוורטט בסוגיות הגבולות והביטחון. יעידו על כך דבריו של ראש השב"כ הקודם, יובל דיסקין, שאמר במפגש מתועד שהתקיים באפריל אשתקד בכפר סבא: "אני הייתי שם עד לפני שנה... אין לממשלה הזאת עניין לפתור שום דבר עם הפלסטינים, ואת זה אני אומר בוודאות".

כפי שכותב אריאלי, "פתרון ברוח של חלוקת ארץ ישראל או חלוקת פלסטין, לא ירצה את אלה משני הצדדים המתעקשים על הכול או לא כלום, אבל יוכל להספיק לאלה- הרבים- המוכנים להפריד בין משאלת הלב לבין המציאות ולהסתגל לפשרה בין שני העמים". נתניהו וליברמן משתמשים בשיח הנרטיבי כדי להכשיל את השלום ולהנציח את ה"תהליך". אריאלי דורש מהמנהיגים לשים את השיח ההיסטורי-צדקני בצד, ולהתמקד במציאת פתרונות קונקרטיים לשאלות מעשיות. הוא מצטט את ויקטור הוגו שאמר כי "שום דבר אינו יכול לעצור רעיון שהגיע זמנו". בעוד מספר חדשים נציין עשרים שנה להסכם אוסלו. כלום לא הגיע הזמן לממש את רעיון השלום?